't Bieteutje

Driemaandelijks tijdschrift van
NATUURWERKGROEP MARKVALLEI
Jaargang 23 nr. 1 : januari - februari - maart 2004

Afgiftekantoor : 2320 Hoogstraten
V.U. : Wim Verschraegen, Vooraard 10, 2322 Minderhout

Colofon

't Bieteutje is het kwartaalblad van **NATUURWERKGROEP MARKVALLEI**
Deze werkgroep vormt de koepel van de volgende verenigingen :

* NATUURPUNT MARKVALLEI VZW
* J.N.M. MARKVALLEI VZW
* V.M.P.A. HOOGSTRATEN VZW
* V.M.P.A. DE KLAMPER VZW
* V.E.L.T. NOORDERKEMPEN VZW

Natuurpunt Markvallei VZW :

Voorzitter

Drej Oomen
Klein Eyssel 29 a
2328 Meerle
☎ 03/315.02.45 (☎0476/53.58.44)

Secretaris

Wim Verschraegen
Vooraard 10
2322 Minderhout
☎ 03/314.47.75 (☎ 0497/28.18.66)

Penningmeester

Jaak Brosens
Kerkstraat 48
2328 Meerle
☎ 03/315.74.41 (☎0495/26.74.41)

Werkgroep Beleid

Marcel Adriaensen
Venneweg 2
2321 Meer
☎ 03/315.90.40

Werkgroep Natuurstudie

Stijn Leestmans
's Boschstraat 17
2320 Hoogstraten
☎ 0479/93.21.12

Werkgroep Reservaten en Ondervoorzitter

Jef Leestmans
Engstraat 36
2340 Beerse
☎ 03/314.26.73 (☎ 0475/69.53.53)

Werkgroep Natuureducatie

Drej Oomen (zie hoger)

J.N.M. Markvallei VZW

Stijn Leestmans
's Boschstraat 17
2320 Hoogstraten
☎ 0479/93.21.12

V.E.L.T. Noorderkempen VZW

Jan Horsten
Grote Plaats 33
2323 Wortel
☎ 03/314.22.55

Leden van V.M.P.A., V.E.L.T. en van andere Natuurpunt- of JNM-afdelingen kunnen zich abonneren op 't Bieteutje door overmaking van 4 € op rekeningnummer 523-0453829-41 onv. Natuurpunt Markvallei, Kerkstraat 48, 2328 Meerle met vermelding van " 't Bieteutje 2004 ".

WEBSITE NATUURWERKGROEP MARKVALLEI : users.pandora.be/markvallei/

Voorwoord

Zowel het Natuurpunt- als JNM-bestuur wensen jullie een prachtig 2004 en hopen jullie weer te ontmoeten op onze activiteiten in het nieuwe jaar.

We kunnen terugblikken op een schitterend 2003. Op het einde van het jaar werden nog enkele belangrijke aankopen gerealiseerd en dit in het reservaat 'De Ashputten' te Meer. In het najaar werd hier eveneens een amfibieënpoel aangelegd.

De zondagswandelingen op de eerste zondag van elke maand kende steeds een grote opkomst. De nieuwe jaarkalender vind je in deze bieteut.

Met plezier kijken we ook terug op de meerdaagse uitstappen zoals Texel en Lac Du Der. Ook de JNM had een zeer geslaagd kamp in Nismes.

We hopen van 2004 een even goed jaar te maken. Zo is er onze nieuwjaarswandeling op 4 januari in Hoogstraten die zal afgesloten worden in ons lokaal met een lekkere borrel.

Op zaterdag 17 januari is er de jaarlijkse dialezing met dia's en film van onze eigen leden.

Vergeet ook niet je vooraf in te schrijven voor de busuitstap naar de Antwerpse haven op zondag 25 januari en het schots ontbijt na de wandeling van 7 maart.

Kwisser worden verwacht op 13 maart. Benieuwd wie dit jaar de trofee mee naar huis mag nemen.

De jaarlijkse verenigingsavond waar velen naar uitkijken zal plaatsvinden op zaterdag 21 februari.

Tot op de activiteiten !

Wim Verschraegen

Doe mee aan de actie : Vogels voeren en beloeren

Het is opnieuw kouder geworden. Heel wat mezen, vinken en lijsters bezoeken dan je tuin op zoek naar energierijke voeding. Op hun zoektocht kunnen ze een beetje hulp best gebruiken. Natuurpunt adviseert om nu je voederplaats in te richten en te vullen met vetbol, gemengd zaad en zonnebloempitten.

Ben jij benieuwd of je tuin bezocht wordt door een grote bonte specht of ben je benieuwd waar er veel koolmezen opduiken? Doe dan mee aan de actie Vogels voeren en beloeren. Om mee te doen hoef je alleen maar een voederplaats te hebben en die regelmatig een kwartiertje in het oog te houden. Je noteert de soort en aantallen vogels die jouw voederplaats bezoeken. Die waarnemingen kan je doorsturen naar Natuurpunt en zo krijgen we een goed beeld van de vogels in onze Vlaamse tuinen. Na de zomer zijn alle gegevens verwerkt en krijgt elke medewerker een persoonlijke tuinlijst en een verslag van wat er in de andere Vlaamse tuinen is gezien.

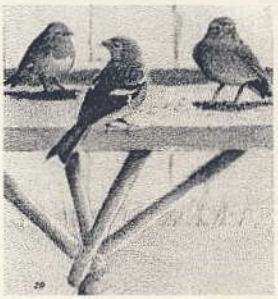

De voorbije drie winters verzamelden honderden deelnemers aan de Natuurpunt actie 'Vogels voeren en beloeren' waarnemingen van vogels en zoogdieren in meer dan 1.200 tuinen. Met de waarnemingen vormen we een beeld van hoe de vogelpopulatie van een gemiddelde Vlaamse tuin er uit ziet.

Bijna 1 op de 5 bezoekers is een mus. Het gaat hier vooral om de huismus en in veel mindere mate de ringmus. De mezen zijn samen even talrijk als de mussen, 1 op de 5 bezoekers was een koolmees, pimpelmees of staartmees. De merel is de meest verspreide soort, die kwam in elke tuin voor. Vorige winter was eerder onopvallend voor allerlei soorten vinken: vink, groenling en keep verbleven over de grenzen of bleven in de bossen. De aantallen huismus stijgen de laatste winters licht.

Hoe waarnemen ?

Om mee te doen heeft u slechts een voederplaats nodig en de energie om die plaats dagelijks of wekelijks een kwartiertje in het oog te houden, uw

bezoekers te beloeren en in een schriftje de soorten die u **op en rond de voederplaats** ziet scharrelen op te schrijven.
Noteer de waarnemingen wekelijks op het waarnemingsformulier, een weekje overslaan is echt geen ramp. Mogen wij je vragen om op het einde van iedere maand je waarnemingen naar Natuurpunt op te sturen, dat vereenvoudigt voor ons de verwerking van al de gegevens?

Omdat niet alle soorten op hetzelfde moment aan tafel gaan, is het nuttig om op verschillende tijdstippen waar te nemen. Voor alle duidelijkheid: het komt er op aan uw waarnemingen regelmatig bij te houden, maar uw formulier pas na een week in te vullen. U noteert per soort het grootste aantal dat u op één moment hebt geteld. Een voorbeeld: op maandag ziet u drie koolmezen op de plank, op dinsdag vijf, op woensdag geen, op donderdag vier. In dit geval vult u op het formulier naast koolmees het getal vijf.

- Vul na elke telweek het projectformulier in.
- Als u een week niet hebt geloerd, vul dan "niet gekeken" in.
- Vul op het formulier ook de vragen in over uw tuin en het soort voedsel dat u aanbiedt. Zo kunnen we een idee krijgen welke tuin beter of minder geschikt is voor bepaalde soorten.
- Stuur uw waarnemingen elke maand naar: Natuurpunt vzw, Kardinaal Mercierplein 1, 2800 Mechelen.

Vergeet niet om duidelijk uw naam en adres op **elk** formulier aan te duiden. Ook de maand niet vergeten in te vullen!

Na de zomer zijn alle gegevens verwerkt en krijgt elke medewerker een persoonlijke tuinlijst en een verslag van wat er in de andere Vlaamse tuinen is gezien.

Bedankt voor uw medewerking!

Een poster met de meest voorkomende tuinvogels kan je aanvragen op het Natuurpunt secretariaat, info@natuurpunt.be, 015 29 72 20. Wil je meer weten over wintervoedering, een overzicht van het wintervoedsel van onze bekendste tuinvogels of een recept voor een heerlijke vetbol? Natuurpunt heeft een speciale folder met een heleboel nuttige tips uitgebracht. Surf ook eens naar onze website: www.natuurpunt.be/tuinvogels. Je vindt er alle informatie over wintervoedering, de actie 'Voeren en beloeren' en de downloadbare folder.

			Maand :	
Soort	1ste tot 8ste	9e tot 16e	17e tot 24ste	25ste tot 31e
	Maximum aantal op de voederplaats			
Roodborst				
Heggenmus				
Winterkoning				
Merel				
Spreeuw				
Grote bonte specht				
Koolmees				
Pimpelmees				
Vink				
Groenling				
Huismus				
Ringmus				
Ekster				
Vlaamse gaai				
Kauw				
Turkse tortel				
Houtduif				
Staartmees				
Keep				
.....				
.....				
Eekhoorn				

Heb je een tuin? Zo ja, hoe ziet je tuin er uit?

Een tuin met veel groen	
Een tuin met weinig groen	
Een tuin in een wijk	
Een tuin in een open landschap	

In de tuin bevinden zich veel loofbomen	
In de tuin bevinden zich veel naaldbomen (den, taxus, ...)	
In de tuin bevinden zich veel struiken	

In de tuin is een vijver of drinkbak : ja nee

Heb je geen tuin, waar bevindt zich jouw voederplaats dan?

Terras of vensterbank	
Geplaveide koer	

Ik gebruik het volgende voeder: (aankruisen wat je gebruikt)

Zonnebloemen (los)		Pindanoten	
Gemengd zaad (los)		Vetbol	
Brood			

Kopieer dit formulier en stuur elke maand je waarnemingen naar : Natuurpunt vzw, Kardinaal Mercierplein 1, 2800 Mechelen of per e-mail naar wim.vandenbossche@natuurpunt.be of fax: 015/42.49.21 of vul in op het internet: http://www.natuurpunt.be/waarnemingen_vwg_np

Naam :		
Adres :		
E-mail :		

Bericht van domiciliëring

Hierbij geef ik Natuurpunt vzw de toelating om vanaf heden mijn lidmaatschap met eventueel een gift en/of abonnement op Natuur.focus en/of Natuur.oriolus te innen van mijn rekening en dit tot uitdrukkelijke herroeping.

☐ Lidgeld (abonnement Natuur.blad inbegrepen):	17,50 €
☐ Eventuele gift:	..... €
☐ Abonnement Natuur.oriolus:	8,50 €
☐ Abonnement Natuur.focus:	8,50 €
☐ Abonnement Natuur.oriolus en Natuur.focus	14,50 €
Totaal:	..... €

Rekeningnummer:
□□□-□□□□□□□-□□

Naam en voornaam:

Straat:

en nummer:

Postcode en gemeente:

Datum: □□-□□-□□□□

Handtekening:

Lidnummer (indien reeds lid):

In drukletters ingevuld en onder gesloten omslag terugzenden naar Natuurpunt, K. Mercierplein 1, 2800 Mechelen. Of afgeven aan een medewerker van Natuurpunt.

Identificatienummer: 00409423736

Bericht van domiciliëring

Hierbij geef ik Natuurpunt vzw de toelating om vanaf heden mijn lidmaatschap met eventueel een gift en/of abonnement op Natuur.focus en/of Natuur.oriolus te innen van mijn rekening en dit tot uitdrukkelijke herroeping.

☐ Lidgeld (abonnement Natuur.blad inbegrepen):	17,50 €
☐ Eventuele gift:	..... €
☐ Abonnement Natuur.oriolus:	8,50 €
☐ Abonnement Natuur.focus:	8,50 €
☐ Abonnement Natuur.oriolus en Natuur.focus	14,50 €
Totaal:	..... €

Rekeningnummer:
□□□-□□□□□□□-□□

Naam en voornaam:

Straat:

en nummer:

Postcode en gemeente:

Datum: □□-□□-□□□□

Handtekening:

Lidnummer (indien reeds lid):

In drukletters ingevuld en onder gesloten omslag terugzenden naar Natuurpunt, K. Mercierplein 1, 2800 Mechelen. Of afgeven aan een medewerker van Natuurpunt.

Identificatienummer: 00409423736

Bericht van domiciliëring

Hierbij geef ik Natuurpunt vzw de toelating om vanaf heden mijn lidmaatschap met eventueel een gift en/of abonnement op Natuur.focus en/of Natuur.oriolus te innen van mijn rekening en dit tot uitdrukkelijke herroeping.

☐ Lidgeld (abonnement Natuur.blad inbegrepen):	17,50 €
☐ Eventuele gift:	..... €
☐ Abonnement Natuur.oriolus:	8,50 €
☐ Abonnement Natuur.focus:	8,50 €
☐ Abonnement Natuur.oriolus en Natuur.focus	14,50 €
Totaal:	..... €

Rekeningnummer:
□□□-□□□□□□□-□□

Naam en voornaam:

Straat:

en nummer:

Postcode en gemeente:

Datum: □□-□□-□□□□

Handtekening:

Lidnummer (indien reeds lid):

Identificatienummer: 00409423736

Bericht van domiciliëring

Hierbij geef ik Natuurpunt vzw de toelating om vanaf heden mijn lidmaatschap met eventueel een gift en/of abonnement op Natuur.focus en/of Natuur.oriolus te innen van mijn rekening en dit tot uitdrukkelijke herroeping.

☐ Lidgeld (abonnement Natuur.blad inbegrepen):	17,50 €
☐ Eventuele gift:	..... €
☐ Abonnement Natuur.oriolus:	8,50 €
☐ Abonnement Natuur.focus:	8,50 €
☐ Abonnement Natuur.oriolus en Natuur.focus	14,50 €
Totaal:	..... €

Rekeningnummer:
□□□-□□□□□□□-□□

Naam en voornaam:

Straat:

en nummer:

Postcode en gemeente:

Datum: □□-□□-□□□□

Handtekening:

Lidnummer (indien reeds lid):

Identificatienummer: 00409423736

Het Jan Spannenburgmuseum in 2003.

De meeste van u kennen het museum van verschillende vergaderingen en dialezingen.
Zo werden er dit jaar reeds 2 dialezingen gegeven in het museum, één in het voorjaar en één in het najaar.

In het voorjaar hebben ze er ook onze verenigingsavond gehouden en in maart onze jaarlijkse natuurquiz.

Maar ons museum krijgt nog meer bezoekers.

Er komen heel wat scholen het museum bezoeken. Ze krijgen dan normaal eerst wat uitleg over Jan en zijn bezigheden (o.a. het vogelringen), dan vertellen we hoe het museum ontstaan is. Daarna laten we de leerlingen kennis maken met de opgezette vogels. We maken ze opmerkzaam op de snavels en poten van de vogels om zo te vertellen hoe ze leven en wat ze eten. Ook laten we de leerlingen graag nog enkele minuten rondneuzen en eens door de microscoop naar een veer kijken.

Dit jaar hebben we volgende scholen op bezoek gehad:

- Lagere School Hoogstraten – 23 leerlingen
- Lagere School Meer – 3 klassen (± 65 leerlingen)
- Lagere School Minderhout – 2 klassen (± 45 leerlingen)
- Klein Seminarie Hoogstraten – 12 klassen (250 leerlingen)
- Vito Hoogstraten – 8 klassen (127 leerlingen)

Voor dit bezoek betalen de leerlingen 0.50 Euro per persoon.
Voor het gidsen zorgen Jos Vorsselmans en Jaak Brosens.

Regelmatige bezoekers van het museum hebben ook gezien dat we dit jaar een mooie vos hebben gekregen. Daarom willen wij graag deze oproep doen: wanneer er iemand is die nog mooi opgezette vogels of dieren heeft en die daar graag van af wil, ze zijn bij ons altijd welkom.

Jaak Brosens

De Antwerpse haven natuurlijker

De Antwerpse Haven natuurlijker

natuurpunt i.o.v. het Antwerpse Havenbedrijf

Wase Linkerscheldeoever: Bert Dejaegher 03/722 15 37
havennat lo@tiscali.be
Antwerpen Noord: Kathleen Quick 03/541 58 25
haven natuurlijker@natuurpunt.be
Projectbegeleiding: Peter Symens & Hildegarde Van den Camp

Via het project 'de Antwerpse haven natuurlijker' willen Natuurpunt en het Gemeentelijk Havenbedrijf samenwerken om de natuur zo optimaal mogelijk te ontwikkelen binnen het havengebied, rekening houdend met de economische belangen van de haven.

Het doel:

- concrete afbakening van een ecologische infrastructuur binnen het havengebied
- opmaak van inrichtings- en beheersplannen voor deze infrastructuur

Het ontstaan:

Het project werd in 2001 opgestart en liep over een periode van één jaar. resultaat:

- een inventarisatie van de actuele en potentiële natuurwaarden binnen het Antwerps havengebied
- de inhoudelijke onderbouwing voor de uitbouw van een ecologische infrastructuur binnen het havengebied.

In augustus van 2002 werd de samenwerkingsovereenkomst met drie jaar verlengd. 2 projectmedewerkers werden in dienst aangenomen.

Dit project toont aan dat natuur en haven, mits de nodige inspanningen, kunnen samengaan.
Tot op heden werd namelijk praktisch geen rekening gehouden met 'de natuur' bij de uitbouw van de vele economische activiteiten in het Antwerps havengebied. De natuur trachtte dan ook enkel te overleven in

de vele restgebieden, veiligheidsbuffers, wegbermen en ongebruikte terreinreserves.

Een netwerk voor de natuur.

Natuurpunt en het Gemeentelijk Havenbedrijf willen de natuur binnen het havengebied zo optimaal mogelijk ontwikkelen, rekening houdend met de economische belangen van de haven.

Hiervoor zal binnen het havengebied 5% ecologische infrastructuur gerealiseerd worden. Dit betekent dat binnen de huidige grenzen van het 'havengebied' ongeveer 650 ha als natuur zal ingericht en/of beheerd worden.
Deze doelstelling is deels terug te vinden in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Dit plan voorziet dat 5% van alle zeehavengebied gevrijwaard wordt als ecologische infrastructuur. Die 5%-doelstelling wordt echter niet per zeehavengebied vooropgesteld, maar voor alle zeehavengebieden samen.
Het Gemeentelijk Havenbedrijf wil echter samen met Natuurpunt, ongeacht de plannen van andere havens, 5% ecologische infrastructuur voorzien in het Antwerps havengebied.

De ecologische infrastructuur

De ecologische infrastructuur zal bestaan uit kerngebieden, corridors en stapstenen en moet een verbindingsnetwerk vormen tussen de natuurgebieden (de Oude Landen, het Groot Rietveld, de Kuifeend,.....) en de natuurcompensatiegebieden (enkel op Linkeroever) in en omheen het havengebied. Het netwerk zal bestaan uit zowel permanente infrastructuur als semi-permanente infrastructuur afhankelijk van het gewenste habitattype en de vooropgestelde ontwikkeling van haven- en industriële activiteiten.
De **semi-permanente** infrastructuur zal in principe gesitueerd zijn op terreinen die op termijn ingenomen worden door nieuwe haveninfrastructuur en zal voornamelijk habitats omvatten die gemakkelijk

vervangbaar zijn. Bij het verdwijnen van een terrein omwille nieuwe haveninfrastructuur, dient wel een alternatieve locatie gezocht te worden om het desbetreffende terrein te vervangen en de netwerkfunctie van de ecologische infrastructuur zo goed mogelijk te behouden.
Permanente ecologische infrastructuur worden in principe niet ingenomen door havenactiviteiten. De permanente ecologische infrastructuur mag echter de normale exploitatie en de (niet altijd voorspelbare) ontwikkeling van de haven niet in de weg staan. Zodoende kan het in bepaalde gevallen en mits voldoende alternatieven onderzocht zijn, toch gebeuren dat een deel van de permanente ecologische infrastructuur een economische invulling krijgt en dient vervangen te worden. In de context van ecologische infrastructuur blijft de term 'permanent' dus een relatief begrip.

Samenwerking

Naast het Gemeentelijk Havenbedrijf zijn er nog verschillende andere openbare instanties (de Administratie Water- en Zeewegen of kortweg AWZ, de NMBS, de maatschappij voor Grond- en Industrialisatiebeleid van het Linkerscheldeoevergebied,...) en overheden (gemeente Beveren, stad Antwerpen) binnen het havengebied aanwezig die er bepaalde bevoegdheden uitoefenen of terreinen bezitten.
De ecologische infrastructuur zal in de eerste plaats worden gerealiseerd op gronden van deze openbare instanties. Aangezien het belangrijk is te komen tot een functioneel netwerk zullen echter interessante terreinen die een andere eigendomstructuur (privé-terrein en concessies) hebben niet zomaar genegeerd worden, maar zal met de betrokken actoren overlegd worden.
Dit gebeurt op vrijwillige basis en vertrekt vanuit de cohabitatie tussen natuur en economie in plaats van de vroegere tegenstelling ertussen. In een latere fase is het de bedoeling dat privé-bedrijven op eigen initiatief aansluiten bij de uitbouw van het ecologisch netwerk. Om dit mogelijk te maken dient er voldoende vertrouwen te groeien tussen beide partijen.

Pilootprojecten

Gelijktijdig met de uitbouw van een ecologische infrastructuur omvat de samenwerkingsovereenkomst ook het opstarten van soortgebonden proefprojecten. Sinds 2001 lopen reeds twee pilootprojecten: Plan Oeverzwaluw (link) en Plan Wit Bosvogeltje.

In de loop van 2003 werden enkele nieuwe projecten opgestart:

- **Plan visdief**
  Dit project voorziet de aanleg van een visdieveneiland ter hoogte van de ingang van het Waaslandkanaal op Linkeroever en wil op die manier een alternatief bieden aan de huidige kolonie visdieven in het Industriegebied van Zwijndrecht.

- **Vispaaiplaats**
  Dit project is gesitueerd ter hoogte van de Frans Tijsmanstunnel op Rechteroever en voorziet de aanleg van een vispaaiplaats die in verbinding staat met het Kanaaldok.

- **Ecologisch bermbeheer**
  Een aanzienlijke oppervlakte binnen het havengebied wordt ingenomen door wegbermen en leidingstroken. Deze infrastructuur vormt niet allen voor tal van dieren en planten een geschikt leefgebied maar speelt ook voor tal van soorten een belangrijke rol als corridor/verbinding tussen grotere natuureenheden.

- **Meeuwenbroedplaats**
  Dit jaar diende de broedplaats voor zwarkop- en kokmeeuwen aan de loswallen aan de Zandvliestsluis (Rechteroever) plaats te maken voor een nieuwe containerterminal. Voor volgend jaar dient dus gezocht te worden naar ten minste een nieuwe locatie waar deze vogels ongestoord kunnen broeden.

De concrete uitwerking van de ecologische infrastructuur

Inventarisatie

In 2001 en 2002 inventariseerden vrijwilligers van Natuurpunt het Antwerps havengebied op zijn natuurwaarden (broedvogels, vlinders, planten, ...). Deze inventarisatiegegevens werden allemaal ingevoerd in een GIS-systeem en verwerkt tot verschillende inventarisatiekaarten. Via deze kaarten werd duidelijk waar er nog leemten bestaan in

verband met de havengebied. Op basis daarvan werden dit jaar natuurwaarden in het enkele aanvullende inventarisaties uitgevoerd.

Potentiekaart

In het najaar van 2002 werd gestart met de opmaak van een kaart die alle gebieden aanduidt die in hun huidige toestand in aanmerking komen om opgenomen te worden in de ecologische infrastructuur. Deze kaart kreeg de werktitel 'potentiekaart'. Concreet staan op deze kaart alle onbebouwde, onverharde terreinen (restgronden, wegbermen, vrije concessies,...) binnen het studiegebied. De potentiekaart werd in een volgende fase aangevuld met de eigendomsstructuur van deze terreinen. Deze voorstelling is handig als basis voor de opmaak van een afbakeningsvoorstel voor de EIS.

Afbakeningsvoorstel

In 2003 werd gestart met het uitwerken van een concreet afbakeningsvoorstel voor de ecologische infrastructuur. Als basis voor dit afbakeningsvoorstel werd de potentiekaart gehanteerd. Aan de hand van de inventarisatiekaarten, de ligging van de bestaande natuurlijke structuur in en omheen het havengebied en ecologische prioriteiten werd een afbakeningsvoorstel voor de ecologische infrastructuur uitgetekend. Na overleg met de verschillende openbare instanties die binnen het havengebied actief zijn, werd dit voorstel herhaaldelijk aangepast .
Nu het afbakeningsvoorstel voor de ecologische infrastructuur grotendeels vastligt zal gestart worden met de opmaak van een globaal beheers- en inrichtingsplan voor de ecologische infrastructuur. Voor de meeste habitats zullen deze plannen geen dure noch ingewikkelde ingrepen vergen. Een reeks aanpassingen inzake waterhuishouding en maairegime en het voorkomen van allerhande verstoringen zal meestal volstaan

Bron : Website Natuurpunt Anwerpen Noord

Begrazingsbeheer

Inleiding.

Begrazingsbeheer is het inzetten van dieren (schapen, koeien, e.d.) in het beheer. Men spreekt van begrazing als de veedichtheid laag is, anders spreekt men van beweiding.

Reeds zeer lang wordt begrazingsbeheer toegepast, maar dan meestal wel in een economisch daglicht. Zo werden vroeger schapen, paarden, koeien of geiten op de woeste gronden losgelaten en begeleid door een herder. Toen was dit nog om schrale, niets opleverende gronden nog productief te maken. Denken we maar aan het potstalsysteem (schapen op hei, 's nachts in de stal, groot deel van de mest kwam in de stal terecht. Deze mest werd dan weer gebruikt voor de kleine akkertjes.)

Nu is de economische functie van het begrazen weggevallen en gebruiken we grazers om verschillende redenen in natuurgebieden. Deze kunnen zijn:

-men krijgt een meer natuurlijk ogend landschap. dieren eten selectief en op verschillende plaatsen waardoor de vegetatie op de ene plaats korter zal zijn als op de andere. (sommige dieren vormen latrines e.a.)

-mogelijk behoorden grote grazers vroeger tot ons ecosysteem en kunnen we zo dit hiaat terug opvullen

-op het eerste zicht lijkt begrazing goedkoper en kan dit als motivatie dienen. -etc...

Welke modellen zijn er in het begrazingsbeheer?

Er zijn meerdere begrazingsmodellen binnen het natuurbeheer. Hieronder zullen we proberen er enkele in grote lijnen te belichten.

-Het mechanisatiemodel

In dit model is begrazing één van de beheerstypen die in een natuurgebied wordt toegepast. Sterk gescheiden van maaien, kappen, branden etc... Ieder perceel heeft zijn eigen beheer. Op één plaats vindt bv. maaien plaats, het perceel ernaast wordt begraasd. De dieren kunnen in de winter op stal worden gezet of worden bijgevoerd.

-Herder-met-kuddemodel

Dit model bestaat erin dat een groot deel van het terrein begraasd word door dieren (in dit geval meestal schapen) die worden geleid

door een herder. De dieren beschikken over de vrijheid van voedselkeuze maar de mens bepaald toch in grote lijnen waar er begraasd wordt.

-Communale model

Het gehele gebied wordt begraasd door tamme grazers. Door de dichtheid van deze dieren bij te sturen worden de mogelijke beheersopties bereikt. Bij weinig dieren ruigere vegetatie tot mogelijke bosontwikkeling, bij hoge dichtheden bekomen we een grasachtige vegetatie. In dit model kunnen ook andere beheersmaatregelen gebeuren zoals maaien en kappen, dit laatste dient echter enkel als bijsturing.

-Integrale natuurontwikkelingsmodel

Dit model vinden we niet in Vlaanderen daar onze natuurgebieden te klein zijn. Het komt er echter op neer dat er gewerkt wordt met (half)wilde dieren die volledig zelfstandig overleven binnen een natuurgebied. Men zorgt er dus voor dat deze dieren weer integraal deel gaan uitmaken van het ecosysteem. In het ideale geval wordt de dichtheid van deze dieren nog geregeld door grote predatoren (meestal kan dit niet en kunnen deze predatoren vervangen worden door de mens). Gestorven dieren blijven ook in het gebied liggen.

-Stoot begrazing

Dit model betekent dat er op een zeer korte periode een grote kudde dieren passeert op een klein stuk. (bv. 20 dieren 2 weken op 5ha). Waarschijnlijk leunt dit type van begrazing het meeste aan tegen ons natuurlijke ecosysteem. Daar de kuddes grote grazers waarschijnlijk ook in het landschap rondtrokken en halt hielden op plaatsten waar veel te eten viel. Als het eten op was trokken ze weer verder. Stukken werden in stoten begraasd.

-Maaien en nabegrazen

Dit komt erop neer dat men een grasland maait en in de herfst nog laat begrazen door enkele dieren om een korte vegetatie te bekomen tegen de winter. Deze korte vegetatie geeft dan in het voorjaar kans aan plantensoorten om te kiemen die anders weggedrukt zouden worden door andere (meer agressieve) soorten.

Discussie bij begrazing.

Klein voorwoordje bij deze discuttie. Het gaat hier meestal over grote grazers (koeien en paarden) en in veel mindere maten over schapen en geiten.

De bedoeling van begrazing is eigenlijk hetzelfde als dat wat we bekomen bij maaibeheer. Er wordt vegetatie weggenomen. Het grote verschil tussen deze twee is het feit dat bij maaien de voedingsstoffen verwijderd worden en bij begrazingsbeheer in het gebied blijven. (Maaien is vaak een poging tot verschralen, begrazing is verrijking.)
Bij begrazingsbeheer krijgen we echter een natuurlijker karakter (sommige plekken worden vaker bezocht dan andere) in het landschap en men heeft het mest van de dieren dat als voedingsbron kan dienen voor schimmels en ongewervelden. Sommige soorten zoals paarden vormen latrines (en dus alle mest op dezelfde plaatsen deponeren) waardoor verschillen in voedselrijkdom ontstaan. Dit uit zich dan weer in een grotere diversiteit.
Wanneer er een wettelijke opening voor zou bestaan kunnen de gestorven dieren ook voor een meerwaarde in het natuurgebied zorgen (naar insecten e.d). Doch in ons kleine Vlaanderen is dit sowieso niet verantwoord daar onze gebieden zeer klein zijn en dus de kans om als mens in contact te komen met een dode grazer groot is. Met negatieve gevolgen naar publieke opinie en mogelijke ziekteverwekkers als gevolg.

Vaak bestaat er de neiging om begrazing als een goedkoop alternatief te zien voor maaibeheer. Dit is volledig naast de realiteit, toch zeker als men als natuurbeherende instantie over eigen kuddes grote grazers wil beschikken. Enkele problemen die zich dan voordoen:
-Er moeten afsluitingen gezet worden (meestal met gladde draad en stroom daar pindraad eigenlijk niet kan in natuurgebieden). Deze draad moet onderhouden worden (bij schrikdraad is dat minimaal 2 keer per jaar onder de draad maaien om stroomverlies te verminderen).
-Er moeten vanginstallaties gekocht of geplaatst worden.
-De dieren worden zo veel mogelijk aan hun lot overgelaten en dienen zelfredzaam te zijn. Echter twee keer per jaar zijn we wettelijk verplicht de dieren te vangen en te behandelen. Wat vaak zeer lang duurt en gevaarlijk is (probeer maar eens een bang wild opgejaagd

dier te vangen). De behandeling is ook niet zonder gevolg daar de dieren ontwormd dienen te worden. Deze producten komen dan ook allemaal in de natuurgebieden terecht.

-De kuddes van natuurbeherende instanties zijn groot. We zorgen ervoor dat we genoeg dieren hebben voor in de zomer wanneer er veel voedsel is. Het gevolg is dat we in de winter vaak met een overschot aan dieren zitten waarvoor we geen stallen hebben. Het gevolg is dat we in de winter moeten bijvoeren met een verrijking van de gebieden tot gevolg (wat volledig indruist tegen de jarenlange beheersvisie naar verschraling toe). Het kan dat we dan de dieren overzetten naar minder waardevolle gebieden. Hier moeten we toch ook een vraagteken bij zetten want het kan toch niet de bedoeling zijn dat we hectaren van minder waardevolle natuur opofferen omdat we perse begrazingsdieren in eigen beheer willen hebben. Tevens gaan hier bij het vervoer en bijvoederen van de dieren zeer veel manuren werk verloren.

-De kuddes van natuurbeherende instanties zijn vaak onderhevig aan incest met een verarming aan genetisch materiaal als gevolg.

Het voordeel dat men heeft met kuddes in eigen beheer is dat men soorten kan gebruiken met een grote zelfredzaamheid of met een kleinere massa (zo zijn "Galloway" runderen veel lichter dan gewone koeien). Men kan ook kiezen voor rundersoorten met een zeer natuurlijk karakter zoals we het "Heck" runderen. ("Heck" runderen zijn een poging tot het terugfokken naar het oerrund) Deze dieren zijn dan weer zeer gevaarlijk en moeilijk in de omgang.

Een mogelijke oplossing voor het probleem "kuddes in eigen beheer" kan een samenwerking zijn met een plaatselijke boer. Dit is een win-win operatie. De boer kan zijn dieren kwijt op andere gronden (vele boeren hebben een grondtekort) en wij hebben onze begrazing. De boer zorgt voor de behandeling, verzorging en opvolging op het terrein van zijn dieren hetwelk ons zeer veel werk bespaart. (Vaak moeten we dan enkel voor een afspanning zorgen). Tevens is het goed voor de wederzijdse contacten tussen landbouwers en natuurbeheerders. Eigenlijk komt het erop neer dat men met een samenwerking met derden de voordelen van de begrazing behoudt maar de last ervan deelt en minimaliseert.

Een ander (nadelig) gevolg van begrazing is de insporing. Op natte stukken zakken zwaardere begrazingsdieren vaak door de grasmat met een verstoring tot gevolg. Dit kan gaan van een plaatselijke inklinking van een mogelijke veenlaag tot het ontstaan van Pitrusvlakten (biezen). Het kan ook positieve gevolgen hebben daar deze open stukken mogelijkheid geven tot kieming van andere planten.

Een mogelijke conclusie.

Begrazingsbeheer kan zeer zeker een meerwaarde betekenen voor onze Vlaamse natuur daar het een natuurlijk karakter geeft aan het landschap. Het maakt een diversiteit die wij mensen onmogelijk kunnen creëren. (Ruige stukken, kort gegraasde stukken etc...)

De bemesting van deze dieren kan positief zijn naar een diversiteit van voedselrijkdom in de bodem en de uitwerpselen zelf kunnen een positieve uitwerking hebben op de schimmelflora en de insectenwereld (als we de ontwormingskuur even vergeten.)

Toch moet men er voor oppassen dat men de gebieden niet al te veel verrijkt met het begrazingsbeheer (vaak na jarenlange inspanningen tot verschraling) en mag men zich niet blindstaren op het vroegere ecosysteem van de tijd dat hier nog grote grazers rondliepen daar men niet weet of hier paarden voorkwamen en welk gedrag de koeien hier vertoonden (men is het er wel over eens dat dit gedrag geen jaarrond begrazing was op kleine snippers van maximaal 500ha.)

Waar men zeker vraagtekens bij moet plaatsen is het feit dat men denkt dat men minder werk en kosten heeft bij begrazingsbeheer. Mijn persoonlijke ervaring met dit beheer is dat het meer tijd en geld kost dan ander beheer.(Toch zeker bij kuddes in eigen beheer) Een mogelijke oplossing voor dit laatste probleem is om bij begrazing zo veel mogelijk te werken met derden.

In ieder geval is het laatste woord nog niet gezegd over deze beheersvorm en zal er nog veel ervaring mee opgedaan dienen te worden vooraleer men deze vorm van beheer goed onder de knie heeft. Maar dat ze een toekomst heeft... dat staat vast.

Bart Hoeymans

Conservators :

De Halsche Beemden (Mind.)

Tom Verschraegen
Abelenstraat 11/2
3500 Hasselt
☎ 0486/28.50.96

Aschputten (Meer)

Bart Hoeymans
Sint Clemensstraat 8
2322 Minderhout
☎ 03/314.48.48

Frankenberg (Meer)

Gie Segers
Sluiskensweg 4
2310 Meer
☎ 03/315.88.06

Jan Spannenburgmuseum (Hoogstraten)

Jaak Brosens
Kerkstraat 48
2328 Meerle
☎ 03/315.74.41

PiepWerkGroep (Pi.W.G.) JNM

Eva Van Loock
Tinnepotstraat 14
2320 Hoogstaten
☎ 03/314.33.53

Hoofdredacteur 't Bieteutje :

Wim Verschraegen
Vooraard 10
2322 Minderhout
☎ 03/314.47.75 (☎ 0497/28.18.66)
ingridwim@hotmail.com

Contactpersonen deelwerkgroepen van Werkgroep Natuurstudie :

VogelWerkGroep (V.W.G.)

Bart Hoeymans (zie hoger)

PlantenWerkGroep (P.W.G.)

Jack Govaerts
Donckstraat 12
2321 Meer
☎ 03/315.71.85

Amfibieën-, Reptielen en Vissen WerkGroep (A.R.V.W.G.)

Bart Hoeymans (zie hoger)

Vieze BeestjesWerkGroep (V.B.W.G.) of Werkgroep Ongewervelden + WG Natuurfotografie

Wim Verschraegen (zie hoger)

ZoogdierenWerkGroep (Z.W.G.)

Dimitri Van Pelt
Moerstraat 48
2320 Hoogstraten
☎ 0476/90.72.49

NATUURWERKGROEP
MARKVALLEI

Reservatenfonds Markvallei : 035 - 1758415 – 40

piriteut

helloooow!!!

Liefste piepers en ini's,

Een kusje hier,
een kusje daar,
we wensen jullie een ongelofelijk gelukkig nieuwjaar!!!

Ja, 2004 is begonnen. Dus het nieuwe JNM jaar begint ook weer. We gaan er ook weer dit jaar ne ferme lap op geven!

We hebben met de JNM-leiding eens samen gezeten. We hebben beslist om voortaan elke 3de zaterdag of 3de zondag van de maand een activiteit te doen! Natuurlijk gaan we ook ons best doen om nog wel meer activiteiten te doen, maar in ieder geval die 3de zaterdag of 3de zondag is er JNM!

Natuurlijk is er in de zomer ook weer ons kamp. Veel kunnen we er nog niet over verklappen. Wat je al wel mag weten en best in je agenda schrijft is dat het kamp zal doorgaan van maandag 19 juli tot zondag 25 juli!

Zo dat was het een beetje. Veel plezier met deze piniteut!

Drie dikke nieuwjaarskussen van de JNM-leiding!

chiliboy!!!

Een verslagje van onze Chiel Brosens over de activiteit van 7 december! Merci Chiliboy!

Op zondag 7 december 2003 zijn wij met Bart,Eva en An holomeeusen naar de E-tien putten in Meer geweest. We hebben naar vogels gekeken. Er waren soepeenden, kuifeenden, Canadeese gansen enzovoort. Het was wel erg koud want onze oren vroren eraf. Maar dan zijn we bij Wim en Ingrid warme chocomelk gaan drinken. Er waren twee heel schattige poesjes Wopie en Wizzie. En dan fietsten we terug naar het lokaal. Bij het lokaal stonden de moeders ons op te wachten behalve de moeder van Chiel die kwam te laat als gewoonlijk.

Chiliboy

spelletje!!!

Verbind punt 1 met 2, 2 met 3, 3 met 4 enz...

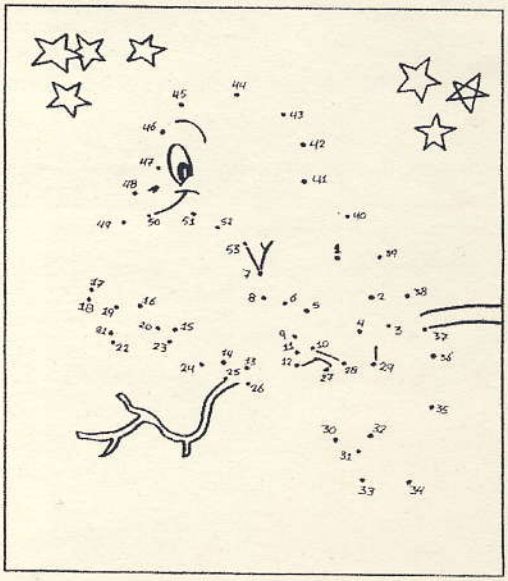

ACTIVITEITENKALENDER

Zaterdag 3 januari 2004 — **LOKAAL KUISEN**

Ria verwacht alle kuisliefhebber om 14.00 in 't lokaal.

zondag 4 januari 2004 — **ZONDAGSWANDELING**

We zetten het nieuwe jaar in met de Landschapswandeling in Hoogstraten. Na de wandeling houden we een kleine Nieuwjaarsreceptie in het Jan Spannenburgmuseum. Iedereen is hier van harte uitgenodigd.
Waar? Wanneer? Begijnhof Hoogstraten om 9.00 uur
Verantwoordelijke: Jack Govaerts (03.315.71.85)
Organisatie: Natuurpunt Markvallei

Vrijdag 9 januari 2004 — **ALGEMENE LEDENVERGADERING**

Jaaroverzicht 2003, planning 2004, suggesties, kwis 'water' en gezellig nakaarten. Inschrijven bij Jan Horsten (03/314.22.55)
Waar ? Wanneer? Gem.centrum Jan Van der Noot, Brecht om 20 u
Verantwoordelijke: Jan Horsten
Organisatie: Velt Noorderkempen

Zaterdag 17 januari 2004 — **BEHEERSWERKEN**

Er is nog wat werk in de Halsche Beemden, we moeten de afsluiting nog eens goed controleren voor de lente aanbreekt. Hoe meer handen, hoe meer vreugd. We sluiten af met een lekkere soep.
Waar ? Wanneer? Halsche Beemden om 10.00 uur
Verantwoordelijke: Jef Leestmans (0475.69.53.53)
Organisatie: Natuurpunt Markvallei.

Zaterdag 17 januari 2004 — **DIALEZING EIGEN LEDEN**

Ook dit jaar krijgen onze eigen leden de gelegenheid op hun werk te laten zien. Nu is er ook de mogelijkheid om een videofilm te vertonen.
Waar ? Wanneer? Jan Spannenburgmuseum om 20.00 uur.
Verantwoordelijke: Wim Verschraegen (03.314.47.75)
Organisatie: Natuurpunt Markvallei

Zondag 18 januari 2004 — **PIEP- EN INI-ACTIVITEIT**

We gaan vandaag een grote spelnamiddag organiseren.
Waar ? Wanneer? Lokaal om 14.00 uur.
Verantwoordelijke: Stef Bastiaansen
Organisatie: JNM - Markvallei

Zondag 25 januari 2004 ***BUSUITSTAP IN ANTWERPSE HAVEN***

De haven van Antwerpen heeft heel wat natuur te bieden. Geert Brosens zal ons unieke plekjes tonen. Het wordt zeker een enige gelegenheid.
Waar ? Wanneer? Jan Spannenburgmuseum om 8.00 uur
Verantwoordelijke: Geert Brosens (03.315.06.56)
Organisatie: Natuurpunt Markvallei.
We moeten hiervoor een autobus bestellen, dus moeten we vragen in te schrijven voor deze uitstap ten laatste op 15 januari 2004 bij Jaak Brosens, tel. 03.315.74.41.
Prijs: 15 niet leden, 10 NP en 7 JNM-ers
Vergeet ook niet een pic-nic mee te brengen.

Zondag 1 februari 2004 ***MEZEN-WANDELING***

Onze maandelijkse zondagswandeling loopt vandaag door Wortel Kolonie. We gaan er op zoek naar de meesjes die hier veelvuldig rondvliegen. Er zullen er zeker tientallen te zien zijn. Natuurlijk hebben we ook nog oog voor andere elementen in de natuur.
Waar ? Wanneer? Casino Wortel Kolonie om 9.00 uur.
Verantwoordelijke: Bart Hoeymans en Stijn Leestmans
Organisatie: Natuurpunt Markvallei

Weekend 7-8 februari 2004 ***VOGELS VOEREN EN BELOEREN***

Meer informatie vind je in deze bieteut. Dit weekend is een speciaal nationaal telweekend. Doe allemaal je best !

Zondag 15 februari 2004 ***PIEP- EN INI-ACTIVITEIT***

Deze namiddag gaan we op zoek naar de ganzen op de Bleke Heide in Chaam. Nadien zorgen we voor een warme afsluiter.
Waar ? Wanneer? Kerk van Meerle om 14.00 uur **(met fiets)**
Verantwoordelijke: Eva Van Loock
Organisatie: JNM-Markvallei

Zaterdag 21 februari 2004 ***VERENIGINGSAVOND***

Onze jaarlijkse feestavond. Zoals iedereen weet zal er wel voor de nodige animatie gezorgd worden. Deze avond is altijd in goede handen en er wordt zeker het beste van gemaakt. We verwachten vele leden op deze avond.
Waar ? Wanneer? Jan Spannenburgmuseum om 20.00 uur.
Verantwoordelijke: Het feestcomité.
Organisatie: Natuurpunt Markvallei.

Zondag 22 februari 2004 — **WANDELING BUYSSCHE HEI**

We gaan deze voormiddag wandelen in Zundert. We trekken naar de Buyssche Hei, de streek waar Henriette Roland Holst heeft gewoond. De natuur heeft onze in het voorjaar hier heel wat te bieden.
Waar ? Wanneer? Vredesboom Meer om 9.00 uur.
Verantwoordelijke: Ria Van Aelst (03.315.74.41)
Organisatie: Natuurpunt Markvallei

Zondag 22 febuari 2004 — **SNOEIEN VAN GROOTFRUIT**

Richtlijnen voor snoei, vorm- en onderhoudssnoei, theorie + praktijk. Inschrijven bij Jan Horsten (03/314.22.55) leden 2,5 EUR, niet leden 4 EUR – snoeimes meebrengen
Waar ? Wanneer? Widar, Lipseinde 43, Merksplas om 09.30 tot12.00
Verantwoordelijke: Jan Horsten
Organisatie: Velt Noorderkempen

dinsdag 2 maart 2004 — **VERGADERING NME**

Waar ? Wanneer? 20 u. in het lokaal.
Verantwoordelijke: Drej Oomen (03 315 02 45)
Organisatie: Natuurpunt Markvallei

Zaterdag 6 maart 2004 — **ZAPPA:NATUURKUISDAG**

De jaarlijkse Natuurkuisdag gaat dit jaar door over heel de provincie Antwerpen op dezelfde dag. Ook de plaatselijke Milieuraad heeft zich hierbij aangesloten. Wij willen naar jaarlijkse gewoonte het fietspad langs de Marck aanpakken. Wanneer we met velen zijn is dit slechts een kleine karwei. Wij verwachten u dus met een grote groep.
Waar ? Wanneer? Watermolen Meersel-Dreef om 9.00 uur
Verantwoordelijke: Drej Oomen (03 315 02 45)
Organisatie: Natuurpunt en JNM Markvallei

zaterdag 6 maart 2004 — **JNM VERGADERING**

Waar ? Wanneer? 19.00 uur in het lokaal.
Verantwoordelijke: Stijn Leestmans
Organisatie: JNM Markvallei

Zondag 7 maart 2004
DAUWTRAPPEN BOLKS HEIKE + SCHOTS ONTBIJT

Vandaag trekken we er vroeg op uit. We verzamelen aan Bolks Heike voor een wandeling in de vroege ochtend. De vogels zullen zich bij het ochtendgloren reeds laten horen. Na de wandeling kunnen we ontbijten in taverne Bolks Heike. We hebben gekozen voor een Schots Ontbijt met alles erop en eraan. Voor dit uitzonderlijke ontbijt (12,50 EUR) moet u wel vooraf inschrijven bij Jaak Brosens (03.315.74.41) **voor 20 februari.**
Waar ? Wanneer? Taverne Bolks Heike om 7.30 uur
Verantwoordelijke: Wim Verschraegen (03.314.47.75)
Organisatie: Natuurpunt Markvallei

dinsdag 9 maart 2004 **VERGADERING NATUURPUNT**

Waar ? Wanneer? 20 u. in het lokaal.
Verantwoordelijke: Drej Oomen (03 315 02 45)
Organisatie: Natuurpunt Markvallei

Zaterdag 13 maart 2004 **NATUURQUIZ**

Naar jaarlijkse gewoonte houden we deze avond weer onze natuurquiz. De winnaars van vorig jaar moeten er voor zorgen dat we een aangename en niet te moeilijke quiz krijgen aangeboden.
Waar ? Wanneer? Jan Spannenburgmuseum om 20.00 uur.
Verantwoordelijke: Wim – Wout – Dries – Geert - Ingrid
Organisatie: Natuurpunt Markvallei

vrijdag 19 maart 2004 **DEADLINE 'T BIETEUTJE**

Artikels moeten binnenkomen bij Wim Verschraegen.

Zaterdag 20 maart 2004 **PIEPERS- EN INIACTIVITEIT**

We trekken deze namiddag met de fiets de natuur in.
Waar ? Wanneer? Lokaal om 14.00 uur met fiets
Halsche Beemden om 14.30 uur.
Verantwoordelijke: Leen Segers
Organisatie: JNM-Markvallei

Zondag 4 april 2004 **ZONDAGSWANDELING**

Vandaag trekken we naar de Broskens.
Waar ? Wanneer? Kerk Minderhout om 9.00 uur
Verantwoordelijke: Jack Govaerts (03.315.71.85)
Organisatie: Natuurpunt Markvallei

de canadese gans

De Canadese gans werd vanuit Noord-Amerika naar Engeland en Zweden gebracht en is er een redelijk algemeen geworden.

De Canadese gans heeft een witte vlek aan de kop die hard opvalt, maar van onder valt het wit en zwart ook hard op.

De Canadese ganzen vliegen met zeer grote, krachtige vleugels.
Vaak vliegen ze in een V-formatie, vooral in de herfst.

zoek de verschillen

doeiii!!!

Zo dat was het weer voor deze keer! Geniet van 2004 en hopelijk tot één van de volgende activiteiten!!!

Als je ook graag zoals de Chiliboy in de Piniteut wil staan met een artikeltje, verhaaltje, tekening,... aarzel dan niet en bezorg het aan:

Eva Van Loock
Tinnenpotstraat 14
2320 Hoogstraten
03/314 33 53
kikkereva@hotmail.com

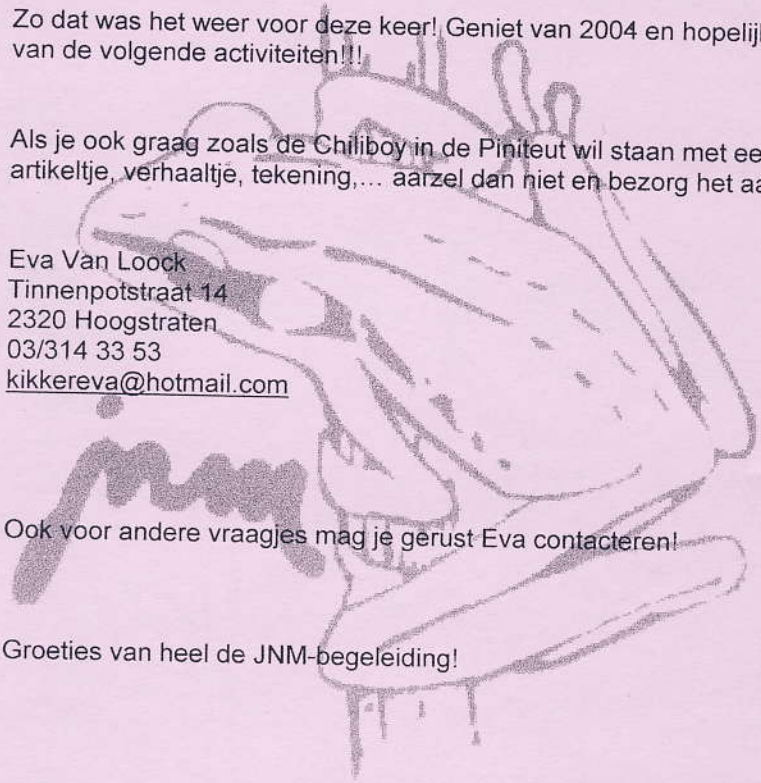

Ook voor andere vraagjes mag je gerust Eva contacteren!

Groeties van heel de JNM-begeleiding!